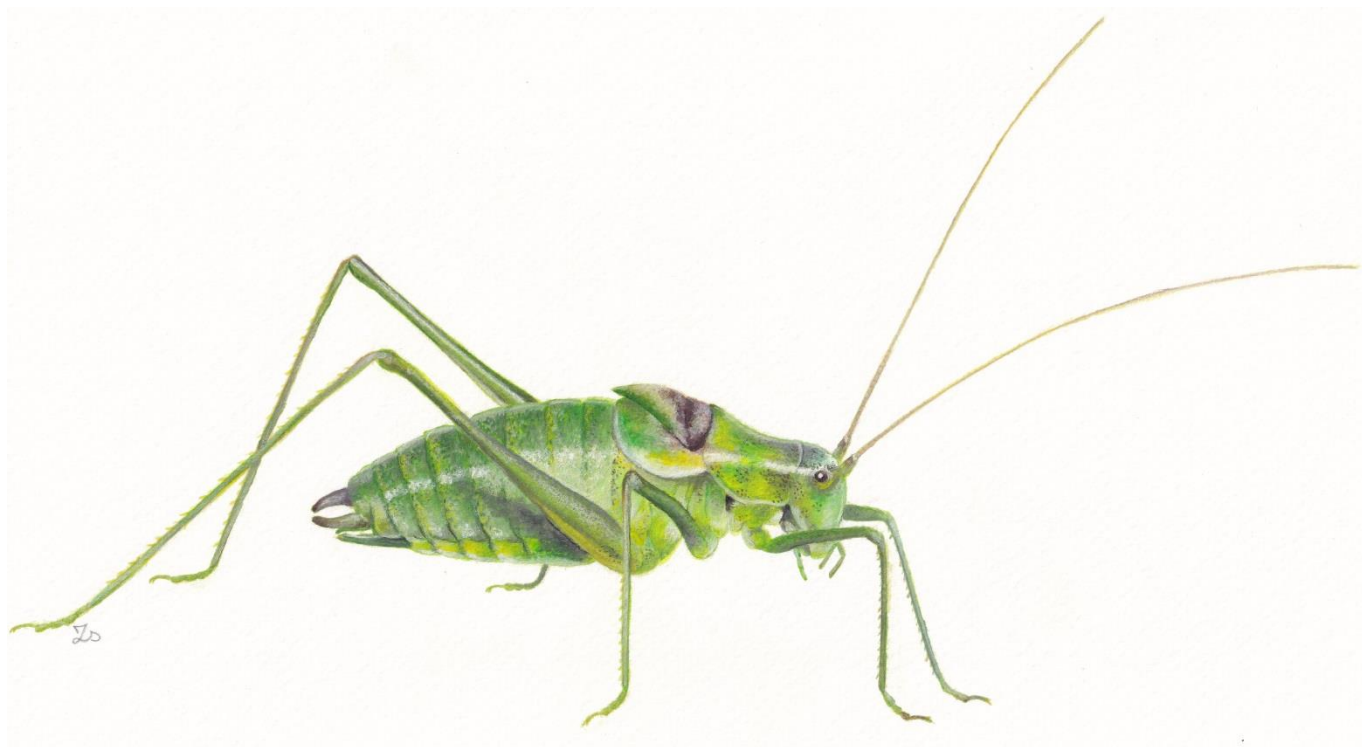

Rovarász Híradó

A Magyar Rovartani Társaság tájékoztatója
96. szám, 2019. december

Tartalom:

Rovarász emlékek — Sajtófigyelő — MRT hírek
Rövid hírek — Könyvismertetés

Rovarász Híradó

a Magyar Rovartani Társaság
negyedéves tájékoztatója

A tájékoztatóban megfogalmazott vélemények nem minden esetben tükrözik a Szerkesztőbizottság és a Magyar Rovartani Társaság vezetőségének álláspontját.

A Rovarász Híradót alapította 1989-ben:
Nagy Barnabás

Felelős szerkesztő: Haltrich Attila (HA)

Szerkesztőbizottság: Balázs Klára (BK),
Merkel Ottó (MO), Koczor Sándor (KS),
Nagy Barnabás (NB), Puskás Gellért (PG),
Rédei Dávid (RD), Rozner István (RI), Szalóki Dezső (SzD), és Szöcs Gábor (SzG).

Szerkesztőség:
SZIE, Kertészettudományi Kar, Rovartani
Tanszék,
1118 Budapest, Ménesi út 44.
Telefon: 3057219
drótposta: haltrich.attila@kertk.szie.hu

Magyar Rovartani Társaság (MRT)
1088 Budapest, Baross utca 13.
www.rovartani.hu

A Magyar Rovartani Társaság célja és feladata a rovaran általános művelése, elsősorban a magyarországi rovarvilág kutatása és vizsgálata, valamint a rovarani ismeretek terjesztése.

Elnökség (2019)

Elnök:	Vig Károly
I. alelnök:	Merkel Ottó
II. alelnök:	Szöcs Gábor
Titkár:	Puskás Gellért
Előadásszervező:	Koczor Sándor
Szerkesztő:	Merkel Ottó
Pénztáros:	Szalóki Dezső
Ellenőr:	Balázs Klára
Jegyző:	Szöke Viktória

Ülések – a nyarat kivéve – minden hónap harmadik péntekén a **SZIE Kertészettudományi Karán**, az „E” épület E/2 termében (Budapest XI., Ménesi út 45), délután 4 órakor.

Illusztráció

Címlapon:

Pienini tarsza

Isophya pienensis Maran, 1954
(Orthoptera: Tettigoniidae)

Festmény: Varga Zsófia
@HirviArt

Emlékszem, még kinn Erdélyben, valamikor az 1970-es évek végén (vagy 80-asok elején?) mesélte valaki, hogy a teraszon tartott leanderét „hatalmas zöld hernyók” lelegelték. Azonnal tudtam, hogy az oleanderszenderről lehet szó, és izgalomtól fuldokoló hangon kérdeztem, mi történt a hernyókkal. „Hogy mi történt?” volt a válasz, „széttapostam őket!” Tehetetlen dühöt éreztem akkor, hogy lehet ilyesmit tenni? Miért nem adta nekem? Aztán teltek az évek, megdőlt a rendszer, „szabadok” lettünk, utazhattunk olyan helyekre amelyekről régen legfeljebb álmodhattunk. Több olyan lepkefaj került a szemem elé, melyet csak határozókból ismertem addig, de az oleander szendere nem volt köztük.

Nemrég egy volt hallgatóm hívta fel a figyelmemet egy oleanderes facebook csoportra, ahol az egyik hölgy növényén szintén megjelent vagy tucatnyi 10 cm körüli lárva, komoly károkat okozva a levélzetben. Több kommentelő az azonnali elpusztításukat javasolta, de mivel az egyik megijesztette, hogy egyetlen hernyó elpusztítása is komoly büntetést von maga után, mivel védett fajról van szó, végül postázta őket (saját költségén!) az egyik érdeklődőnek. Úgyhogy jól sült el a dolgot mindenki meglegedésére.

Pedig az „ijesztgetős” rosszul tudta, az oleanderszender nem is védett... ☺

HA

Az utóbbi évtizedekben, ahogy a Katona Gergelyék által jegyzett tavalyi cikkükben is olvasható, megnőtt a faj hazai észleléseinek a száma:

https://www.researchgate.net/publication/323945944_Az_Oleander_szender_Daphnis_nerii_a_Karpat-medenceben_Sphingidae_Lepidoptera_The_Oleander_Hawk_Moth_Daphnis_nerii_in_the_Carpathian_Basin_Sphingidae_Lepidoptera

Rovarász elődeink

„Ne csak együnk, igyunk is!”

– avagy mi köze az izsáki Arany Sárfehér nevű bornak a lepkészethez?

Elmesélem...

Azt hiszem, egyetlen entomológus társam előtt sem ismeretlen ez a név: Csontváry Kosztka Tivadar, a neves, de életét és munkásságát tekintve magányos és különc festőművész, író és gyógyszerész.

Csontváry édesapja a Lengyelországból a 17. században Magyarországra települt és 1693-ban posztupici előnévvel magyar nemességet szerzett családból származó Kosztka László, aki Lugoson született 1816. június 18-án (elhunyt Jászapátiban, 1904. december 13-án), és élethivatásul a gyógyszerészetet választotta. 1847-től Kisszebenben (ma Szlovákia), a Fekete Sas gyógyszertár tulajdonosaként élénk társadalmi életet élt. Gyógyszerészi munkája mellett aktívan részt vett a helyi közéletében; rendőri, anyakönyvvezetői, és postási feladatokat is ellátott.

Amikor Anna nevű leánya (1850–1863) a Kisszebenben pusztító tűzvész áldozata lett (felrobbantak a pincéjükben tárolt, tűzijátékokhoz használt rakéták), családjával elhagyta a települést, s 1865-től az Ung megyei Szerednyén az Őrangyal gyógyszertárnak lett tulajdonosa. De itt sem maradt sokáig, mert 1869-ben Tiszalökre költöztek, ahol elnyerte a Megváltó, később Szarvas gyógyszertár jogosítványát (Tivadar fia itt volt mellettük gyakornok). Ez a gyógyszertár lassan tönkrement, és ezt követően 1874-től élete végéig a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Jászapátiban élt. Kosztka László a Budapesti Tudományegyetemen 1884-ben (65 éves korában!) a gyógyszerészi mellé megszerezte a doktori oklevelet is, és Jászapátiban többekkel együtt orvosi gyakorlatot is folytatott. Történetírói szerint igazi reneszánsz ember volt, sokmindennel foglalkozott. Egész életében hobbija volt a vadászat és a pirotechnika. Még lepkéket is gyűjtött. Erről az önmagát Csontváry előnévvel felruházó és szintén gyógyszerész Tivadar tesz ékes bizonyosságot: sajátos elrendezésben és oly élethű ábrázolásban festett meg egy csodálatos képet, hogy akár lepkehatározásra is alkalmas lenne. Olyan, mintha valaki az ábrázolt példányokat élve összegyűjtötte volna a markába, aztán feldobta volna őket az ég felé: „éljete, repüljete, szárnyaljate!” Úgy, miként magának a festőnek a lelke is szárnyalt, s akinek boldog és szabad gyermekkor lehetett, mert életrajzírói munkáiból tudjuk, végtelenül eleven, mindig a természetben bókáló vagy éppen különféle csínytevéseket elkövető, „égetnivalóan rosszcsont” volt.

A festő mindkét ismert életrajzában szentelt pár mondatot atyjának, aki feltehetően példaképül szolgálhatott a szorgalmas, de megszállott Tivadarnak. Az egyikben így ír:

„Dr. Kosztka László b. atyám volt orvostudor és gyógyszerész; nem dohányzott és nem ivott. Meghalt Jászapátiban, 1904-ben, 88 éves korában. Apám passziói voltak a vadászat és a rakétakészítés. Házunkban az agár, kopó, vizsla, sokszor farkaskölykök, rókák, baglyok neveltettek, az éneklőmadarak egész serege hangversenyzett.”

A másikban sem feledkezik meg róla:

„Atyám tiszteletből a rendőrkapitányi és postai teendőket is végezte, szabad idejét pedig vadászattal és tűzijátékkal töltötte. Középtermetű, hízásra hajlamított természetű, szeszitalokkal, dohányzás és kártyázással nem törődő egyszerű, de energikus ember volt; a vadászat kedvéért állandóan tartott egy ügyes vadász laboránszt.”

Dr. Kosztka László (1816–1904)

Csontváry magyar lepkéket ábrázoló jeles festménye (Pillangók, 1893)

Ezek az írások – úgy tűnik – még a Kisszebenben töltött gyermekévekre vonatkoznak.

Hogy az eredeti nevén Kostka család mennyire éles eszű tagokból állt, bizonyítja Kosztka László Károly nevű idősebb testvére (1814–1887) – aki Szentesen született és hunyt el, – mérnök és feltaláló volt, az 1848–49-es szabadságharcban pedig honvéd tüzérszázados, s talán nem is véletlen, hogy Kosztka László is vonzódott a pirotechnikához (a másik két testvéréről, Lajosról és Gusztávról nem találtam információkat).

Kosztka László gyógyszerész és felesége, daróczi Heizelmayer Franciska házasságából tíz gyermek született: Anna (1850–1863); Pál (1851–1927); Mihály Tivadar – a későbbi Csontváry (1853–1919); Ede (1855–?); Mária (1857–1869); László (1858–1918); Irén (1861–1918); Ferenc Aladár (1863–?); Bódogh Zsigmondné Kosztka Anna Valéria (1865–?) és Etelka (?–?).

Csontváry testvérei közül a festőn kívül még kettő futott be jelentősebb életpályát. Pál, aki még Kisszebenben született (1851), a katonai szolgálat letöltése után mint vadász-főhadnagy került a csendőrséghez, ahol aztán a nyugdíjba vonulásáig a vezérőrnagyi rangig jutott, mint altábornagy hunyt el 1927-ben – és László, aki miatt ez az írás született.

Az ifjabb Kosztka László szintén Kisszebenben született (1858), és apjához, valamint Tivadar bátyjához hasonlóan gyógyszerész lett. A Kosztka családban tehát egyidejűleg három gyógyszerész volt: az apa Kosztka László, és két fia, Tivadar és László. Utóbbi ifjúkori éveiről nem sikerült semmit felkutatni, de azt tudjuk, hogy egy időben – meglehetősen, a tanulmányaival összefüggésben – Budapesten élt, s miként édesapja, ő is foglalkozott lepkészettel. Élénk kapcsolatban állott Abafi-Aigner Lajossal és Uhryk Nándorral¹. Arról kevés dokumentum van, milyen szintű gyűjtő volt, de bizonyára komolyan űzhette az „ipart”. Ezt bizonyítja például az MTM sodrómolygyűjteményében – amelynek folyamatban van a teljes átrendezése – általa Budapesten gyűjtött *Acleris hastiana* és *A.*

¹ E három lepkész – Abafi-Aigner Lajos, Uhryk Nándor és Kosztka László – körül alakult ki az az asztaltársaság, amely a Magyar Rovartani Társaság előfutárának tekinthető. Igazi baráti-kollegiális hangulatú összejövetelek voltak ezek, amelyek alkalmával a csoportosulásban részt vevő hivatásos és amatőr entomológusok megosztották egymás között élményeiket, beszámoltak eredményeikről, anekdotákat meséltek, és tervezgették, milyen jó lenne egy hivatalos entomológus társaságba szerveződni. A bürokrácia útvesztőiben a valódi társaság alakulás azonban csak 1910-ben, a szervezett társasági élet pedig csak 1911-ben indult meg. Sajnos sem Abafi-Aigner Lajos, sem Uhryk Nándor ezt már nem érte meg – mindketten elhunytak 1909-ben –, Kosztka László pedig „eltűnt”.

ferrugana példány is, melyek lelőhelycéduláin a nevével eddig találkoztam. Ám ezeknél bizonyára jóval többet – főleg nagylepkéket – őrizhet tőle a nemzeti gyűjtemény: az ez irányba történő kutatást meghagyom a múzeumban ténykedő kollégáknak. Ifjabb Kosztka László lepkészethez való hozzáállását és elszántságát az általa közölt, már Abafi-Aigner által szerkesztett Rovartani Lapokban megjelent négy írása is bizonyítja.

Idézem őket.

„Az első lepkét az idén február hó 12-én láttam, még pedig *Brephos puellát*, mely itt Izsákon a nyárfák körül röpködött, igaz védett helyen. Ennek ellentéte egy *Sphinx convolvuli*, mely nálam múlt évi november hó végén kelt ki, pedig akkor már érzékeny hideg volt.” (Kosztka László – Rovartani Lapok, 1898 március.)

„Kártékony hernyókat észleltem az 1897. év tavaszán, amelyek itt Izsákon leginkább a kukoriczát és dinnyét kikelése alkalmával néhol teljesen megsemmisítették, különösen ott, a hol füves helyek voltak a szántás előtt. A kukoriczának és dinnyének földben levő gyöngé szárát rágják egészen a magig, úgy hogy a két széklevél lefekszik és elszárad. Ha ott kaparunk, biztosan találunk a földben egy-két hernyót. Nagyobb számmal szedtem össze őket és háromféle bagolypille kelt ki belőlük. Úgy mint *Agrotis fugax*, *Agrotis vestigialis* és *Mamestra dissimilis*, az utóbbiból jóval kevesebb. Tudtommal egyik se volt eddig mint kártékony ismeretes. Egyébiránt gyűjtöttem a nevezett pilléket is, még pedig nem is sejtett bűvőhelyen. A vályogvetők felé vetődven, felemeltem egy-két vályogot, hát az alatt volt az *A. fugax*, melyet azután szép számmal rendszeresen gyűjtöttem is a vályog között.” (Kosztka László – Rovartani Lapok, 1898 december.)

„Mint afféle új gazda, 2–3 év óta félretettem ugyan a hálót, de régi kedveltjeimet, a lepkéket mindazáltal mégis megfigyelem. Így rájöttem, hogy a mi jó homoki borainkat nemcsak a magyar ember szereti, hanem még a lepkék is. A *Vanessa atalanta* p. o. akárhányszor nemcsak felfakadt szőlőszemen láttam szívogatni, hanem a kicsurgó mustot is vagy újboron is rajta kaptam s azt oly szenvedéllyel szopogatta, hogy még személyes biztonságáról is megfeledkezett, ugyanis kézzel foghattam. Ebben vannak azonban versenytársai is. Így p. o. az *Agrotis pronuba* és *Calocampa exsoleta* számos példányait észleltem, a melyek a borsutú szakadékaiban és hézagaiban sorban élvezték a bort. No, de hagyján, ezek kárt nem tesznek, de bezzeg tesz a *Cochylis ambiguella*, illetve a hernyója, melyről közelebb kimerítően fogok írni. — Nem érdektelen, hogy a *Rhodocera rhamni* és *Vanessa c-album* nálunk november hó közepén egészen friss példányokban röpködött. Új adatnak pedig tartom azt, hogy a *Brephos puellát* november hó végén észleltem, s ennél fogva azt hiszem, hogy ez a lepke egyáltalában vagy legalább is többnyire lepkealakban húzza ki a telet s azért mutatkozik már február hóban is, ha a nap kissé kisüt.” (Kosztka László – Rovartani Lapok, 1901 január.)

„*Deilephila livornica* Esp. hazánkban országszerte található, de eddig mindenütt oly gyéren figyelték meg, hogy ritkaság számba ment. Izsáki szőlőtelepemen pedig 1906-ban a hernyója a szőlőt oly nagy mennyiségben lepte el, hogy csaknem kártékonynak volt mondható. Június 10–15-ike közt találtam kifejlődött hernyóját s egyúttal a *Deilephila galii* és a *Chaerocampa elpenor*-ét is, de ez utóbbiak az összes hernyóknak csupán 2–2 százalékát tették ki, holott a *D. livornica*-é 80 százalék-nál több volt. A június derekán elbábozódott hernyók után a lepkék július 10–20 közt keltek ki. 1907-ben mind a három hernyófaj csak igen szórványosan mutatkozott. A *D. livornica* hernyójának szeptemberben október közepéig második nemzedéke jelentkezett, melynek bábja azonban kitelelt. A *galii*-nak van-e második nemzedéke, azt nem állapíthattam meg. Abból a körülményből, hogy júliusban a *D. livornica*-nak összes bábjából kikelt a lepke, második ivadéka pedig nincsen, azt következtetem, hogy hazánkban nem honos, állandó faj, hanem hogy a gyorsröptű szender tavaszkor a Balkán felől átjön hozzánk, itt lepetézik s egy nemzedéknek ad életet, mely azonban tovább nem szaporodik.” (Kosztka László – Rovartani Lapok, 1908. január–február.)

Ifjabb Kosztka László ezen közleményei (nincs is több tőle!) bizonyítják, hogy 1897-ben már nem a fővárosban, hanem lényegében abbahagyva a lepkészést, az Izsákon megvásárolt birtokon gazdálkodott – és most jutottunk el a cím második feléhez, az izsáki úgynevezett Arany Sárfehér borhoz.

Azt írja erről Izsák város honlapja:

„Az izsáki helyi szőlő, a Sárfehér egyik legeredményesebb termesztője a híres festőművész Csontváry Kosztka Tivadar testvére, Kostka László (ő csak „s”-vel írta a nevét) gyógyszerész volt, aki a rézmészpor növényvédelmi felhasználásában is úttörő szerepet játszott a művelési technológiájának, trágyázási módszerének köszönhetően 263 mázsa szőlőt termesztett holdanként. Ez a terméseredmény mindmáig világrekordnak számít. Kostka László (1858–1918) birtokán, a Kostka-telepen (melyet húgával és Kostka Antal nevű unoka-testvérével az 1896-ban megvásárolt 70 hektárnyi homokterületen létesített) ezrek tanulmányozták szerte az országból, sőt külföldről is a termesztési módszerét. Ennek lényege a peronoszpóra elleni rendszeres rezes védekezés, a 120 x 80-as sor- és tőketávolság, a tőkefejek állandó homok alatt tartása, a harmatgyökök megtartása és a sima csapon való kétszemes terhelés volt, valamint a rendszeres szervestrágyázás. Kostka László 38 holdon termesztett szőlőt. Ebből 22 hold Sárfehér, 8 hold Kövidinka, 6 hold Olaszrizling, 2 hold Szlankamenka volt.”

„(az) Izsáki Arany Sárfehér:

Egykoron táblácskákban folyt a szőlőművelés. Sok fajtával dolgoztak. Az Izsákiak tetszését egy későn érő bőtermő szőlő nyerte meg, melynek bogyója fehér volt és olyan nehéz, mint a sár. Az Arany Sárfehérről sok legenda maradt fenn, de nézzük a tényeket. Az izsáki Arany Sárfehért elsőként nyilvánították védett eredetű borrá 2006 február 3-án. Ezt a fajtát csak Izsák és a környező tíz település telepítheti és készíthet belőle bort. Amit kevesen tudnak: a híres festő, Csontváry Kosztka Tivadar öccse, a gyógyszerész Kosztka László volt az apostola a szőlő ezen mértékű elterjedésének. Az Arany Sárfehérben kellemes illat mellett elegáns savak dominálnak, amely igazán jellemzővé teszi a fajtát. Igazi különlegessége a fajtára jellemző egyedi ízvilága és állandó frissessége, gyümölcsössége.”

„Az Arany Sárfehér – mint a termőhely legfontosabb szőlőfajtája – tradícióit az izsákiak szenvedélyes lokálpatriotizmusának, lelkesedésének, kitartásának és jelentős mértékben nagy elődjük, Kostka László kimagasló, eredményes munkásságának köszönheti. A kiszerelésen kötelező az Izsáki Hegyközség által kiadott tanúsító védjegy elhelyezése. Az izsáki Arany Sárfehér védett eredetű bor jelölése a palackcímén: „Védett Eredetű Bor”, „VEB”, Districtus Hungaricus Controllatus”, DHC” – megjelölés, illetve a mellékelt szimbólum. A termék előállítására a lehatárolt termőterületen kívül nincs engedélyezve. A körülhatárolt terület: Izsák, Ágasegyháza, Orgovány, Páhi, Fülöpszállás, Szabadszállás, Kunszentmiklós, Ballószög, Helvécia településeinek szőlő termőhelyi kataszter szerinti I. és II. osztályú határrészeibe tartozó területei.”

Ez tehát a története egy szőlő/borfélének, amely Védett Hungaricum, amely a világon sehol másutt nem termelhető – kis hazánknak is csak behatárolt területén –, s amely egy lepkésznék, mégpedig a művészetében csak halála után elismert Csontváry Kosztka Tivadar festő öccse, Kosztka László izzadtságának, fáradhatatlan munkálkodásának és termelői/gazdálkodási módszereinek köszönheti azt, hogy eljutott a fentebb vázolt elismertségi szintig.

Ifj. Kosztka (Kostka) László gyógyszerész, lepidopterológus, szőlész-borász gazdálkodó 1918. február 20-án hunyt el. Temetése február 23-án az izsáki családi sírboltba történt.

Buschmann Ferenc

A szerző, Buschmann Ferenc ötlete, nem az enyém, én csak tolmácsolom: „*mi lenne, ha társaságunk 110 éves évfordulójára (jövőre!), beszereznének néhány palack Izsáki Arany Sárfehéret (lehet kapni pezsgő formátumban is!), és az évfordulás megemlékezés után **azzal koccintanánk** az elődök tiszteletére?*”

HA

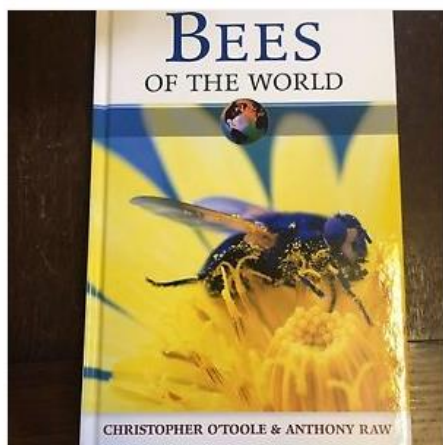
(Hogy mi lenne? Hát bizony, jó lenne, s méltó a reneszánsz lepkészhez. – *Merkl Ottó*)

Sajtófigyelő

Katona Gergely tagtársunk hívta fel a figyelmemet az alábbi, „A világ méhei” c. kötetre. (Christopher O’Toole & Anthony Raw: Bees of the World – UK).

Na, nem magára a műre, hanem annak címlapjára, ahol méh helyett egy kétszárnyú (Diptera) szerepel. Ha már így elrontották a borítót, remélhetőleg, maga a könyv „hibamentes...”

<http://www.bobsbeekeeping.com.au/product/books/reference/bees-of-the-world/>

NEW Bees of the World by Christopher O'Toole, Anthony Raw (Hardback, 2004)

★★★★★ Be the first to write a review.

Condition: New

£16.50

Buy it now

Add to basket

Watch this item

MRT-hírek

A MRT üléseken elhangzott előadásokról leadott összefoglalók

<https://www.rovartani.hu/eloadoulesek/>

A MRT 862. ülésén (2018. december 21.) elhangzott előadásokról leadott összefoglalók:

Utazások Kelet Afrikában. A 190 vetített dia képet magába foglaló előadáson Kelet-Afrika hegyeit és nemzeti parkjait jártuk végig a teljesség igénye nélkül. Kenyában a Mt. Kenya-n, a Nakuru-tó és Masai Mara nemzeti parkban néztünk szét. Ugandában a hegyi gorillákat és a csimpánzokat kerestük fel. A legtöbb virtuális időt Tanzániában, a Lake Manyara Nemzeti Parkban, a Tarangire Nemzeti Parkban, a Ngorongoro kráternél és a Serengeti Nemzeti Parkban töltöttük. A beszámoló végén Afrika legmagasabb csúcsára, az Uhuru-ra kerekedtünk fel a Kilimanjaro Hegységben.

Nádai László, nadaiscarab@gmail.com

A 2019. év rovára – a havasi cincér. Mivel 2019-ben esedékes az Élőhelyvédelmi Irányelv alapján készülő országjelentés (amelyben a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetéről kell beszámolni), a Magyar Rovartani Társaság és a Magyar Természettudományi Múzeum internetes szavazásán három közösségi jelentőségű rovarfaj között lehetett választani. A 8671 szavazatból 5680 (65,6 százalék) jutott a havasi cincérre, így 2019-ben ez a faj lett az Év rovára. A két versenytárs közül a magyar tarsza 1669 (19,2 százalék), míg a kis Apolló-lepke 1322 (15,2 százalék) voksot kapott.

A havasi cincér Magyarországon a számára alkalmas helyeken – főleg az idős bükkösökben – egyelőre nem ritka. Az elhalt fák eltávolítása az erdőkben, illetve a petéző nőtények csapdájaként működő kivágott törzsek helyszínen hagyása a nyár közepéig nem kedvez a szaporodásának.

A bükk az éghajlatváltozásra legérzékenyebben reagáló fafajok közé tartozik. Ezért féltő, hogy a bükkösök visszaszorulása, illetve tudatos lecserélése a szárazságot és meleget jobban tűrő fafajokra a havasi cincért fenyegető egyik legsúlyosabb veszély lehet.

Merkl Ottó, MTM Állattár, Bogárgyűjtemény, merkl.otto@nhmus.hu

Beszámoló a Nemzetközi Kémiai Ökológiai Társaság (ISCE) 34. konferenciájáról, Budapestről. Előadásunkban a Nemzetközi Kémiai Ökológiai Társaság (International Society of Chemical Ecology – ISCE) 34. konferenciájáról számoltunk be. A konferenciának első alkalommal adott otthont Magyarország, 2018. augusztusában, Budapesten. Az eseményt az MTA ATK Növényvédelmi Intézete és a Magyar Növényvédelmi Társaság szervezte.

A tudományos program a társaság díjazottjainak előadásaiból, a plenáris előadásokból és 4 tematikus szekcióból épült fel: Új kémiai szerkezetek; Fajok közötti kölcsönhatások; Fajon belüli kölcsönhatások; Gyakorlati alkalmazások. Az egyes szekciókon belül összesen 15 speciális témát fel dolgozó szimpózium szerepelt, ezek közül kiemelnénk a Dr. Anurag Agrawal (USA) által szervezett szimpóziumot, ami Dr. Jermy Tibor rovarok és növények evolúciójával kapcsolatos tudományos munkásságára épült. A tudományos tanácskozáson 378 résztvevő regisztrált 43 országból, eredményeiket összesen 183 előadásban és 163 poszteren mutatták be. A konferencia kulturális programjai között városnézés, komolyzenei koncert és néptánc-bemutatóval egybekötött sétahajós gálavacsora szerepelt, amik nagy népszerűségnek örvendtek a résztvevők körében. Az „Abstract Book” letölthető:

<https://isce2018.premium.shp.hu/sites/isce2018.premium.shp.hu/files/AbstractBookISCE2018.pdf>

Koczor Sándor, Szócs Gábor, Imrei Zoltán, Tóth Miklós, MTA ATK Növényvédelmi Intézet
koczor.sandor@agrar.mta.hu

A MRT 863. ülésén (2019. január 18.) elhangzott előadásokról leadott összefoglalók:

Új levéltetű (Hemiptera: Aphidoidea) fajok a hazai faunában. Magyarországról eddig mintegy 600 levéltetű faj előfordulása ismert. Az elmúlt másfél év gyűjtései során öt újabb fajjal gyarapítottam a listát: az *Aphis (Bursaphis) holoenotherae* Raskauskas, 2007 az Európába betelepített ligetszépéken (*Oenothera* L.) él, az *Impatientinum (Impatientinum) balsamines* (Kaltenbach, 1862) mind őshonos, mind invazív neáncsvirág (*Impatiens* L.) fajokon előfordul, az *Aphis (Aphis) parietariae* Theobald, 1922 őshonos gyomunkon, a falgyomon (*Parietaria officinalis* L.) él. A további két faj természetes élőhelyek őshonos növényeinek levéltetve: a *Staticobium gmelini* Bozhko, 1953 a magyar sóvirágról (*Limonium gmelini* subsp. *hungaricum* (Klokov) Soó), míg az *Amphorophora (Amphorophora) ampullata* Buckton, 1876 pajzsikákról (*Dryopteris* Adans.) került elő.

Murányi Dávid, MTA ATK Növényvédelmi Intézet, Bp. 1022 Herman Ottó 15., muranyi.david@agrar.mta.hu

Bármikor szembe jöhet... Érdekességek két könnyfogyasztó hazai muslicafajról (*Phortica* spp., *Drosophilidae*). A *Drosophilidae* családba tartozó *Phortica* genus fajairól ismert, hogy hímjeik az emlősök könnyét fogyasztják, ennek azonban gyakorlati jelentőséget az utóbbi időkig hazánkban nem tulajdonítottak. A helyzet azonban néhány éve megváltozott, amikor az emlősök szemében élősködő, ázsiai eredetű *Thelazia callipaeda* Railliet and Henry, 1910 inváziós fonálféregfaj megjelent Európában, és bebizonyosodott, hogy ennek terjesztésében köztigazdaként kontinensünkön a *Phortica variegata* (Fallén, 1823) játszik szerepet. A parazita Olaszország felől terjedve mára hazánkat is elérte, az utóbbi években tucatnyi, zömmel kutyákat érintő esetet közöltek.

Előadásunkban összefoglaljuk a két hazai fajról (*P. variegata* és *P. semivirgo* (Maca, 1977) rendelkezésünkre álló ismereteket, illetve beszámolunk arról, hogy a gyümölcskártevő pettyesszárnyú muslica (*Drosophila suzukii* (Matsumura 1931)) fogására alkalmazott vörösboros almaecet alapú csapdákkal mindkét faj hím és nőstény imágói egyaránt foghatók, eredményeink alapján mindkét faj általánosan elterjedt az országban.

(Az előadáson bemutatott csapdázási eredmények az NKFI 119844-es kutatási pályázat keretében születtek).

Deutsch Ferenc, Kiss Balázs, MTA ATK Növényvédelmi Intézet

Örményország, 2018. Örményország egyharmad magyarországnyi területű és lakosságú ország, egykori szovjetköztársaság. Történelme és jelenlegi külpolitikai viszonyai is meglehetősen szöve-

vényesek. Az ország északi részén a Kis-Kaukázus legdélebbi vonulatai húzódnak. Örményország viszonylag kis területe ellenére számos, egymástól alapvetően eltérő tájegységet és természeti arculatot mondhat magáénak. Az ország nagy részét kitevő magashegységek és fennsíkok mellett sivatagok, folyóvölgyek, tavak is megtalálhatóak. Sokszínűsége ellenére Örményország nem tartozik a gyakori turisztikai célpontok közé. A szerző az ország általános ismertetését követően egy 2018 júliusi, 2 hetes rovargyűjtő expedíció eredményeiről számol be 50 percben. A jellegzetes tájegységek jellemzése mellett az út során megfigyelt botanikai és rovarfajtanomani érdekességekről készült fényképek kerülnek bemutatásra.

Ilniczky Sándor, ilniczkysandor@gmail.com

A MRT 864. ülésén (2019. február 15.) elhangzott előadásokról leadott összefoglalók:

„Akik” a virágot szintén szeretik: lepkék, bogarak és egyéb rovarok. Ez az előadás elsősorban a Rovarászati Napoknak otthont adó Magyar Gyula Kertészeti Szakgimnázium és Szakiskola tanulóinak szolt. Vadvirágokon szívogató színpompás nappali lepkék és egy méhecske fényképével illusztráltuk, hogy ezek a rovarok nemcsak szépek, hanem fontos szerepet töltenek be a beporzásban is. Ezzel szemben a gerbera virágját szédülő bagolylepke hernyója csakúgy nem kívánatos vendég, mint a dísznövények megannyi más kártevője. Ezek ellen tehát védekezni szükséges. Itt is fő szempont azonban, hogy ezt célzottan és a környezet veszélyeztetése nélkül tegyék. A feromoncsapdák fontos elemei ennek a stratégiának. Invazív kártevők esetében azonban sokszor nem ismerjük a feromon szerkezetét, így feromoncsapda sem áll rendelkezésre. Az elmúlt évtizedekben, intézetünkben számos olyan rovarfaj feromonját azonosítottuk sok éves kutatási projektek keretében, amelyek dísznövényeket károsítanak. Az alapkutatást csapdafejlesztés követte, így ma már ezeknek a kártevőknek a monitorozásához is beszerezhetőek feromoncsapdák. A vadgesztenyelevél-aknázómoly feromoncsapdája segítségével a tavaszi rajzás „kirobbanásához” időzíthetjük a védekezést. Így az egész szezonra megvédhetjük a fák lombzatát, nincs szükség további permetezésekre. Budapest kiemelt zöldterületein évente mintegy 50 millió forintot takaríthatunk meg ezáltal. Ennél is fontosabb azonban, hogy mindezt egyharmadnyi növényvédőszerrel érhetjük el. További sikereinket jelzi a lepényfa-gubacsszúnyog feromoncsapdájának kifejlesztése. Ígéretes szakaszba érkeztek a kutatások a selyemfényű puszpángmoly petézését gátló illatanyagainak, valamint a cipusféleket károsító borókasú tápnövény illatanyagainak feltárása terén is.

Szócs Gábor, MTA ATK NÖVI, szocs.gabor@agrar.mta.hu

Új bogárfajok Magyarországon – másfél évtized termése. Az elmúlt másfél évtizedben (vagyis 2005 óta) jóval több, mint 100 új bogárfajt mutattak ki Magyarországról. Ha ezeket rendezni akarjuk aszerint, hogy hol és hogyan kerültek elő, az alábbi öt csoportot célszerű megkülönböztetni. Természetesen számos bogárfaj több csoportba is tartozhat: – idegenhonos betelepülők; – különleges élőhelyek fajtái; – speciális módszerekkel gyűjthető fajok; – kevésbé ismert családok fajtái; – az ország peremvidékein élő fajok. Az előadás ezek közül mutat 34-et.

Merkel Ottó, MTM Állattár, Bogárgyűjtemény, merkl.otto@nhmus.hu

A MRT 865. ülésén (2019. február 16.) elhangzott előadásokról leadott összefoglalók:

Vízipók-Csodapók nyomában – kalandozás a hazai élővizek rovarvilágában. Egy ismeretterjesztő előadás keretein belül összefoglaltam a hazai vizes élőhelyeken leggyakrabban előforduló ízeltlábú közösségek legfőbb jellemzőit. Bevezetésként ismerttettem a hazai vizes élőhelyek leggyakoribb típusait, a bennük előforduló ökológiai rendszereket és biológiai folyamatokat. Ezt követően rendszertani sorrendben ismerttettem a vizes élőhelyeken leggyakrabban előforduló ízeltlábú csoportok legfontosabb jellemzőit. Külön figyelmet kapott az elsődlegesen szárazföldi eredetű ízeltlábúak vízi életmódhoz való alkalmazkodása, a víz alatti légzést lehetővé tevő különféle stratégiák. Végezetül megosztottam néhány gondolatot a Vízipók-Csodapók című rajzfilm születéséről, illetve a környezeti nevelésben betöltött szerepéről.

Borbély Csaba, SZIE KERTK, Rovartani Tanszék, borbely.csaba01@gmail.com

A MRT 866. ülésén (2019. március 22.) elhangzott előadásokról leadott összefoglalók:

Szubszaharai bogarak a lakásban, avagy tapasztalatok a *Dicronorhina derbyana* (Coleoptera: Cetoniinae) bogárfaj tartásáról és tenyésztéséről. Az utóbbi évtizedben hazánkban is egyre népszerűbbé vált a különböző bogárfajok hobbitartása. A nemzetközi rovarbörzék, kiállítások, sőt az egyre bővülő díszállat-kereskedések kínálata révén is hozzájuthatunk számtalan impozáns szarvasbogár (Lucanidae), óriásbogár (Dynastinae), rózsabogár és góliátbogár (Cetoniinae) fajhoz, csak hogy a ma legnépszerűbbeket említsük. Általánosságban elmondható, hogy a terráriumi bogártartás nem nehéz feladat, némi odafigyeléssel, türelemmel pedig biztos szaporulatra is számíthatunk. A *Dicronorhina derbyana* szubszaharai rózsabogár faj példáján megismerhettük a bogártartással járó szépségeket, buktatókat, mind a lárvák fejlődéséhez, mind az imágók optimális tartáskörülményeihez, szaporodásához elengedhetetlen tényezőket, melyek más, kedvelt terráriumi bogárfajok esetében is, általánosságban érvényesek.

Kiss Johanna, Evolúciós Állattani és Humánbiológiai Tanszék, Debreceni Egyetem, kiss.johanna89@gmail.com

Megfigyelések fogságban tartott hangyakolóniáknál. 1. Rövid bevezetés, 2. A hangyaboly, mint önszervező rendszer 3. A hangyaboly reagálása különböző hatásokra, 4. Érdekes megfigyeléseink a reakcióikkal kapcsolatban.

Bakos Ádám, www.antsite.eu, www.facebook.com/hangyafarm, www.youtube.com/AntsHungary, www.hangyamania.hu

A MRT 867. ülésén (2019. április 26.) elhangzott előadásokról leadott összefoglalók:

Lepkék pikkelyeiben előforduló biológiai eredetű fotonikus nanoszerkezetek vizsgálata és alkalmazása. A lepkék szárnyain gyakoriak a fotonikus nanoszerkezeteken alapuló színek, amelyek különleges fémes csillogással vagy színjátszó visszaveréssel is rendelkezhetnek. Az elmúlt évtizedekben, a fizika és az anyagtudomány szemszögéből közelítve, a lepkéken előforduló szerkezeti színek feltérképezése, valamint az azokat előállító fotonikus nanoszerkezetek működésének megismerése volt a tudományterület egyik legmeghatározóbb feladata. Fontos azonban a szerkezeti színekkel kapcsolatos biológiai háttérű kérdések vizsgálata is, amelyek információkkal szolgálhatnak az élőlények életmódjáról, fejlődéséről, valamint a kialakulásuk részleteiről is. Az így nyert tudás eredményesen hasznosítható a potenciális alkalmazások esetében is, amelyek e biológiai eredetű mintákat használják fel. Előadásomban ebből a szempontból mutatom be a *Polyommatus icarus* lepkefajt, amelynek hímjei háromdimenziós fotonikus nanoszerkezeteknek köszönhetik élénk kék színüket. Kitérek a szerkezeti szín fajspecifikus jellegére, valamint a természetes biogeográfiai változatosságára és módosíthatóságára. Továbbá bemutatom a lepkeszárny alapú gözdetektálást, amely optikai kiolvasás segítségével kémiaiag szelektív érzékelésre képes.

Piszer Gábor ¹, Kertész Krisztián ¹, Bálint Zsolt ², Biró László Péter ^{1, 1} MTA EK Műszaki Fizikai és Anyagtudományi Intézet, ² MTM

Behurcolt csótányok, fogólábúak, fülbemászók és egyenesszárnyúak Magyarországon. Az előadás áttekinti a Magyarországon régóta jelen lévő és újonnan megjelent behurcolt fajokról szóló ismereteket a kisebb fajszámú rovarrendekből (Blattodea, Mantodea, Dermaptera, Orthoptera). A megtelepedett fajok egy része szünantróp (pl. *Blatta orientalis*, *Blattella germanica*, *Periplaneta americana*, *Euborellia annulipes*, *Acheta domesticus*), a többségük azonban szabadban élő. Egyes korábban ismert fajok az inszekticid védekezés következtében megritkultak vagy már el is tűntek az országból (pl. *Diestrammena asynamora*). Inváziós egyenesszárnyú faj a *Meconema meridionale*, de akár őshonos fajok véletlen vagy szándékos áttelepítése is okozhat lokális inváziókat (pl. *Pseudopodisma nagyí*). Újabb jövevény a Budapesten már megtelepedett *Ectobius vittiventris* erdeicsótány, amely fényre repül, ezért gyakran a lakásokba is bekerül. Olaszországi kertészeti szállítmányokkal rendszeresen érkeznek hazánkba mediterrán fajok (pl. *Anacridium*

aegyptium, *Rhacocleis* cf. *neglecta*, *Ameles spallanziana*), ezek azonban tudomásunk szerint egyelőre nem telepedtek meg. Az elmúlt évben kerültek elő Budapest kertvárosi részéről az *Eupholidoptera gargarica* és a *Planuncus tingitanus* populációi, amelyek jövője még kérdéses.

Az adatok jelentős része a közösségi médiában működő határozócsoportokból valamint egy közösségi adatgyűjtő oldalról (izeltlabuak.hu) származik, ami felhívja a figyelmet a „citizen science” jelentőségére. Fontos az ismert populációk monitorozása valamint a további adatgyűjtés is, hiszen bizonyos, hogy jóval több fajt hurcolnak be alkalmilag vagy rendszeresen Magyarországra, mint amiről jelenleg ismereteink vannak.

Puskás Gellért, Magyar Természettudományi Múzeum

Egy hét az ásványvizek hazájában: borszéki táborozás. Az előadás az előző évi rovarásztáborról szólt, közel egy órában, 148 dia bemutatásával. Sajnos, a filmfelvétel, ami a 867-es rovaratani ülésről készült, megsemmisült, így az érdeklődők legfeljebb egy rövid beszámolót olvashatnak róla a *Rovarász Híradó* 91. számában, vagy képeket nézegethetnek a következő linkeken:

<https://photos.app.goo.gl/MdxAb7g4gcvETffR9>

<https://photos.app.goo.gl/qDCWzS1NL71GHHwp8>

<https://photos.app.goo.gl/fASo2TbYypBjJ5Zf6>

Haltrich Attila, SZIE, Rovartani tanszék, attilahaltrich@gmail.com

A MRT 868. ülésén (2019. május 17.) elhangzott előadásokról leadott összefoglalók:

A *Cacopsylla pruni* hazai előfordulása, gyűjtési módszere és fitoplazma fertőzöttsége. A szilva levélbolha (*Cacopsylla pruni* Scopoli, 1763) a csonthéjasok európai sárgasága (European Stone Fruit Yellows, ESFY) fitoplazmás betegség kórokozójának (*Candidatus Phytoplasma prunorum*) eddig egyetlen ismert vektora. Az elmúlt években folytattuk a *C. pruni* elterjedésének felmérését. Munkánk során sikerült felderítenünk a szilva levélbolha téli tápnövényét is. A gyűjtött egyedeket mikroszkópos és molekuláris módszerekkel azonosítottuk, szexáltuk, ellenőriztük a fitoplazma fertőzöttségüket, illetve biotípusukat. Munkánk során igyekszünk minél mélyebben megismerni a vektor életciklusát és viselkedését, valamint a fitoplazmás betegségek terjedésében betöltött valódi szerepét.

Bodnár Dominika, Fodor József, Mergenthaler Emese, Ott Ott Péter G., Tibenszkykéné Kiss Emese, Viczián Orsolya, MTA ATK, mergenthaler.emese@agrar.mta.hu

A balkáni hegyiszitakötő (*Cordulegaster heros* Theischinger, 1979) méretének tér- és időbeli változásai exuviumok vizsgálata alapján. A környezeti paraméterek időbeli és térbeli változásai jelentős hatással lehetnek a vízi makrogerinctelen fajok fejlődési ütemére, a lárvák növekedésére és végső testparamétereik alakulására, de a legtöbb faj esetében nem rendelkezünk megfelelő adatokkal erről.

A munka fő célkitűzése a *Cordulegaster heros* exuviumokról felvett testparaméterek értékeinek egyes populációk között fellelhető térbeli, illetve adott populáción belüli időbeli különbségeinek feltárása volt.

Mintáink a Mecsek hegység több pontjáról, több időpontból (Petőczy-árok: 2011-2018, Körtvélyesi-forrás: 2011-2012) és a Soproni-hegységből (Rák patak, 2017-2018) származtak, 654 exuvium testparaméterének értékeit mértük össze, az összehasonlításokat Mann-Whitney-U-tesztrel és Kruskal-Vallis tesztrel végeztük.

Egy vízfolyáson belül több évet összehasonlítva, több paraméterben és nagyobb mértékű szignifikáns eltérés mutatkozott egyes ivarokon belül, mint térben a különböző populációk között egy adott évben, térléptéktől függetlenül. Kis térléptékben a populációk azonos évben bújó egyedei nagyon hasonlóak voltak. Nagyobb térléptékben már több morфомetriai paraméter esetén találtunk szignifikáns különbséget adott éven belül, és ezek rendre kisebbek voltak, mint az évek között tapasztalt elérések.

A testméretek alakulásában eszerint nagyobb szerepe lehet az évenként változó vízháztartásnak, meteorológiai hatásoknak és a táplálékellátottságnak, mint az állandóbbnak mondható klimatikus tényezőknek, a szakaszjellegnek vagy a medermorfológiai tulajdonságoknak.

Varga Zsófia¹, Pernecker Bálint¹, Szita Renáta², Ambrus Attila², Móra Arnold¹, Csabai Zoltán¹,

¹PTE TTK Hidrobiológiai Tanszék, 7624 Pécs, Ifjúság útja 6., ²FHNPI, 9435 Sarród, Rév-Kócsagvár, a.termeszet.hangjan@gmail.com

Az intenzív tücsöktermelés technológiai kihívásai. A rovarok rendkívül hatékonyan, alacsony terület és inputigény mellett képesek nagy mennyiségű, magas minőségű állati fehérje előállítására, így egyre nagyobb igény mutatkozik irántuk ipari szempontból is (van Huis et al. 2013; Patton 1978). A megnövekedett igény kielégítésére egyre nagyobb számban jönnek létre intenzív rovar előállító telepek (House 2018), azonban a kiforratlan technológia miatt ezek számos megoldatlan problémával küzdenek (Rumpold & Schlüter 2013).

Az élelmiszer és a takarmánycélú rovartermelés egyik fontos csoportját teszik ki a tücskök (*Gryllidae*) alrendjének tagjai, melyek eredményesen tenyésztethetők mesterséges körülmények között. A tenyésztés során elsődleges gazdasági szempont a termelési ciklus lerövidítése, a felnevelési veszteség minimalizálása valamint a magas szintű automatizáció (Rumpold & Schlüter 2013). Ez környezetszabályozással és megfelelő eszközök alkalmazásával érhető el. A termelést azonban nem csak a kifejezetten rovartenyésztésre szánt eszközök hiánya, és a betegségek, kártevők jelenléte, de a zavaros jogi környezet is nehezíti.

Antonovits Bence, antonovits.b@gmail.com

A MRT 869. ülésén (2019. szeptember 20.) elhangzott előadásokról leadott összefoglalók:

Sok éves közös munka Varga Zoltánnal: új Noctuidae fajok és élőhelyeik Ázsiában. Az előadás a saját gyűjteményben fellelhető, azon ázsiai Noctuidae fajok holotípusait mutatta be, amelyek a Varga professzor úr 80. születésnapjához valamilyen módon kapcsolhatóak voltak. Egyrészt, róla lettek elnevezve (*Dichagyris vargazoli*, *Heterographa vargai*, *Polia atrax vargai*), vagy több évtizedes közös munka eredményeként, vele (és több esetben Ronkay Lászlóval, Ronkay Gáborral) közösen kerültek leírásra, mint az *Euxoa chlorophaia*, *E. shahabbasi*, *E. deserta demavendi*, *E. abualisinai* és *E. abualisinai esfahanica*, *E. eremopersa*, *E. emamrezai*, *E. ebadhadiani*, *Dichagyris gyulaiivani*, *Saragossa siccanorum albescens*, *Benshirachia paradoxa*, *Chersotis cryptographa*, *Ch. zagros*, *Ch. cryptocuprea*, *Pseudohadena albilacustris*, *Apamea laticolor*, vagy ő írt le az előadó gyűjteményéből (*Euxoa charlesboursini*). Fontos szempont volt még, hogy a nagyszámú, közösen leírt típusokból azok kerüljenek bemutatásra, amelyeknek élőhelyeiről is voltak az előadó birtokában képek, a Tibeti Fennsík keleti peremétől nyugat felé Iránon át, egészen Közép Törökországig.

Gyulai Péter, 3508 Miskolc, Nádas u. 2, adriennegyulai@gmail.com

Tücsökmese másképp... Az előadásban bemutatásra került, hogy az egyenesszárnyúak (Orthoptera) nem csak közösség-ökológiájuk illetve gazdasági kártételük (sáskajárások) miatt jelentősek. A 2000-es évek vizsgálatai alapján igazolódott, hogy nem csak speciális esetekben [*Angraecum cadetii* (Orchideaceae) – *Glomeremus orchidophilus* (Gryllacrididae), *Epipactis flava* (Orchideaceae) – *Homoeoxipha lycoides* (Gryllidae)] lehetnek egyenesszárnyúak a beporzók, hanem – alapvetően a viráglátogató fajok (41 faj) – viszonylag széles körben porozzák/porozhatják be a virágos növények különböző fajait (35 faj, főleg az Asteraceae, Fabaceae családokból). A fenti eredmények ugyan Délkelet-Ázsiára vonatkoznak, de a hazai faunában is jelen lévő *Phaneroptera* és *Conocephalus* fajok, és a nálunk élő *Leptophyes* genus (Tettigoniidae) fajai hasonló szerepet tölthetnek be. Jelentőségük felismerésével, pontosabb vizsgálatával egy újabb lehetőség nyílna a pollinációs-krízis kezelésére. Éppen ezért ennek vizsgálata elkezdődött a Debreceni Egyetemen.

Rácz István András, racz.istvan@science.unideb.hu

A MRT 870. ülésén (2019. október 18.) elhangzott előadásokról leadott összefoglalók:

Köszöntő. Az előadó köszöntötte a Magyar Rovartani Társaság tagjait, valamint bemutatta a jövőre 140 éves intézetet.

Kontschán Jenő, ATK NÖVI

Szuperlatívuszok egy szuper könyvről – Vig Károly: A rovar-tani kutatások története Magyarországon. Vig Károly könyve a magyarországi rovar-tan történetét mutatja be a kezdetektől (az 1637-ben kiadott *Disputatio Physica de Insectis*-től) 1910-ig, a Magyar Entomológiai Társaság megalakulásáig. Megjelenését igen alapos levéltári kutatómunka előzte meg; ennek eredménye rengeteg, először napvilágot látott idézet korabeli levelekből és kéziratokból. A könyv igen részletesen tárgyalja a kiválasztott témaköröket (vagyis olyan időszakokat és személyeket, amelyekről-akikről másutt nemigen találunk információt), ugyanakkor igen olvasmányos, helyenként izgalmas is. A 725 számozott oldalból álló, A4-nél is nagyobb méretű, gazdag ábraanyagot felvonultató könyv szerkesztése, kivitelezése látványos és elegáns.

Merkel Ottó, MTM Állattár, merkl.otto@nhmus.hu

Epizódok az Állattani Osztály életéből a 80-as évektől napjainkig. Az 1980-as évek újdonságot hoztak a hazai entomológiában: a kísérletes rovar-tan. Jermy Tibor számos új tudományos irányvonalat indított el a Növényvédelmi Kutatóintézet (ma: ATK Növényvédelmi Intézet) Állattani Osztályán (fitófág rovar – tápnövény kapcsolat, steril hím módszer, mikrobiológiai növényvédelem, rovarhormonok, szexferomonok). Jermy Tibor szerzett polgárjogot az agroökoszisztéma kutatásoknak, amelyek Szelényi Gusztáv zoo-cönológiai, Sáringer Gyula és Nagy Barnabás ökológiai megfigyeléseire épültek. Világossá vált, hogy az agrokémizálás “hőskorát” a környezetbarát, szelektív módszereknek kell felváltaniuk. Megindult az integrált növényvédelem keretében az alma- és kukorica-ökoszisztémakutatás. Mindez a nemzetközi új tudományos trendekhez illeszkedett. Kedvezett ehhez, hogy megnyílt a lehetőség a nemzetközi kapcsolatok kialakítására. A hazai környezet pedig igényt tartott kutatásaink eredményeire. Jermy Tibor az új területek vezetését fiatal munkatársaira bízta. Az évtizedek során keletkezett eredmények és szabadalmak bizonyítják ennek sikerét. A kutatástól a gyakorlatig ívelő innovációs láncra példa a feromon kutatásokból sarjadó Csalomon® feromoncsapda-család. Időközben újabb kutatási területek honosodtak meg (molekuláris rovargenetika, fitófág rovar – predátor kapcsolat etológiája, városi- és útközi ökológia, vektorológia, a klímaváltozás hatása a kártevő rovarokra, invázió kártevők, stb.). A legújabb eredményeink elérhetőek magyar nyelven is (NÖVÉNYVÉDELEM, Rovarász Híradó, intézeti és MTA honlap, stb.). Mi a siker titka? A kutatói kíváncsiság, elkötelezettség, és azok az értékek, amelyeket Jermy Tibor így fogalmazott meg ars poéticájában „...A valódi emberi értékek – a szeretet, a becsület, a szerénység, az önzetlenség, az áldozatvállalás, a munka szeretete, a jóra a szépre és a tudásra törekvés – láthatatlanok ugyan, de birtoklásuk lelki egyensúlyt, azaz boldogságot biztosít.... Ezt szeretném a fiatal kollegáknak és az utánuk következőknek üzeni.”

Szőcs Gábor, NÖVI, szocs.gabor@agrar.mta.hu

Színek és illatok fogságában – rovarcsapdák fejlesztése. Előadásunkban a rovarcsapdák fejlesztésébe nyújtottunk egy rövid betekintést. A rovarcsapdák fejlesztése hosszadalmas folyamat, amely során az adott faj számára csalogató stimulusok azonosítása a cél. A csalogatás történhet feromonokkal, illetve más szemiokemikáliákkal, vagy vizuális stimulusokkal is. A fejlesztés során cél, hogy erős csalogató hatású, és lehetőség szerint minél szelektívebb stimulusokat alkalmazzunk, hiszen ez megkönnyíti a mezőgazdasági gyakorlatban való felhasználást. A rovarok változatossága miatt nincs egy ’tökéletes’ csapdatípus, az adott rovarfaj viselkedésétől függően más- és más csapdatípus lehet optimális. A fejlesztés folyamata magában foglal alapkutatási és alkalmazott kutatási feladatokat is, számos esetben az alapkutatási eredmények is a Növényvédelmi Intézetben illetve nemzetközi együttműködésben végzett kutatómunka gyümölcsei.

Koczor Sándor és Tóth Miklós, ATK Növényvédelmi Intézet, Alkalmazott Kémiai Ökológiai Osztály, koczor.sandor@agrar.mta.hu

A MRT 871. ülésén (2019. november 15.) elhangzott előadásokról leadott összefoglalók:

Megjelent a Soroksári Botanikus Kert bogárfaunájáról szóló kötet. A Magyar Biodiverzitás-kutató Társaság és a SZIE Növényteni Tanszék közös kiadásában megjelent a *Biodiverzitás a Soroksári Botanikus Kertben – Bogarak* című könyv. A mű 179 oldalon mutatja be a Kertben végzett koleopterológia kutatások eredményeit. Alapja elsősorban a 2017 és 2019 között zajlott bogárfaunisztikai felmérés, melyet a Magyar Rovartani Társaság tagjai végeztek (többek közöttük a Magyar Biodiverzitás-kutató Társaság tagjai is); valamint tartalmazza azoknak a gyűjtéseknek a feldolgozását is, melyeket 1990 és 2010 között Mészáros Zoltán, a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Rovartani Tanszékének néhai vezetője irányított. Összesen 1445 bogárfajt sikerült kimutatni (a magyarországi bogárfauna nagyjából 22 százalékát), köztük 23 védett és 2 közösségi jelentőségű fajt. Előkerült továbbá számos faunisztikai különlegesség, melyek közül 4 faj Magyarország faunájára újnak bizonyult. A kimutatott fajok száma meglepően magas, ha figyelembe vesszük, hogy mindössze 60 hektáros alföldi területéről van szó.

Kovács Tibor és Merkl Ottó, Magyar Biodiverzitás-kutató Társaság és MTM Állattár, gurgulo@gmail.com, merkl.otto@nhmus.hu

Egy délkelet-ázsiai fajcsoport meglepő diverzitása Madagaszkáron. Az igazi recésszárnnyúak rendjének (Neuroptera) legkisebb termetű képviselői a lisztesfátyolkák (Coniopterygidae). A család génuszainak elkülönítése a szárnyerezet alapján történik, míg a fajok meghatározásához általában a hímivarszervek vizsgálata szükséges. A nagy fajszámú *Coniopteryx* nem egyik fajcsoportja a csaknem világszerte elterjedt *Coniopteryx tineiformis* csoport. 1972-ben *Coniopteryx lobifrons* néven leírtak egy fajt Szingapúrból, amelyik genitáliáit tekintve hasonlított a *C. tineiformis* csoportra, de volt egy oldalról lapított frontális fejtetői nyúlványa, egyes csáp ízei pedig sertézett kinövést viseltek. Később 2-2 hasonló faj került elő Dél-Kínából, illetve Thaiföldről. Ez az öt délkelet-ázsiai faj képezte a *Coniopteryx lobifrons* csoportot. Időközben Martin Meinander, a lisztesfátyolkák legnevesebb kutatója, hasonló megjelenésű állatokat talált madagaszkári anyagokban, de ő azokat az általa korábban leírt *C. madagascariensis* változatainak tekintette – egyedülálló változatosságot tételezve fel erről a fajról. A Kaliforniai Tudományos Akadémia Madagaszkár-projektje lisztesfátyolkáinak vizsgálata során kiderült, hogy az említett „*madagascariensis* változatok” három leíratlan fajt képviselnek. Ráadásul további 14, hasonló bélyegekkkel rendelkező és tudományra új faj is volt a feldolgozott anyagban. Kiderült: a délkelet-ázsiaiak hitt *C. lobifrons* csoportból jelenleg 5 ismert Délkelet-Ázsiából, 17 pedig Madagaszkárról. Nem kizárt, hogy a csoport eredetét tekintve tényleg délkelet-ázsiai, és tengeráramlatok által szállított uszadékfákon jutottak a mai madagaszkári fajok ősei erre a szigetre, de talán valószínűbb az ellenkező irányú terjedés, mivel szárazföldi összeköttetés tételezhető föl a kréta időszak legvégén Madagaszkár és Ázsia között.

Sziráki György, MTM

Aphidológiai gyorstalpaló – a levéltetvek életmódjának sajátosságai. A levéltetvek (Aphididae család) a Hemiptera rend elterjedt, jobbára kártevőként ismert csoportját képezik. Közöséges mi-voltuk ellenére kevés figyelmet kapnak biológiai és életmódbeli sajátosságaik, illetve az ökológiai rendszerekben betöltött szerepük. A levéltetvek egyivaros nyári szaporodása (ovoviviparia), illetve az utódok átelevenszüléssel történő világra hozatala a rovarvilágban ritka jelenség. Nagymértékű felszaporodásukat a speciális szaporodásbiológián (teleszkópos generációk) túl a környezethez való alkalmazkodásuk is elősegíti. A levéltetvek hangyákkal alkotott mutualista közössége széleskörben ismert jelenség: a hangyák szénhidrátforrásokért cserébe tisztán tartják a levéltetűkolóniákat, és megvédik őket természetes ellenségeiktől. Léteznek azonban olyan ragadozó szervezetek, melyek a hangya-levéltetű kémiai kommunikáció megzavarása révén bejutnak a hangyák által intenzíven őrzött levéltetűkolóniákba is. Fontos kiemelni, hogy a család fajtái növénytermesztési gyakorlatban jelentkező kártételük mellett mézharmatszolgáltatásuk révén gazdasági hasznót is nyújthatnak.

Borbély Csaba, SZIE KERTK, Rovartani Tanszék, borbely.csaba01@gmail.com

Rövid-hírek

Szöcskés találkozó a Medvesen

Idén ismét találkoztak az egyenesszárnyúakkal foglalkozó hazai szakemberek és érdeklődők a 4. Magyar Orthopterás Találkozó keretében. A korábbi gyakorlattól eltérően és kísérletképpen a rendezvény alapvetően más volt, mint az elmúlt évek konferenciaszerű találkozói.

Továbbra is az volt cél, hogy lehetőséget biztosítson a vizsgálati eredmények bemutatására, a tapasztalatcserére és kapcsolatépítésre, ez alkalommal viszont mindezt közös terepi aktivitással ötvözte. 2019. július 5–7. között a salgóbányai ifjúsági tábor adott otthont az eseménynek Salgótarjánban.

A helyszín az orthopterológiai szempontból kevésbé ismert Medves-fennsík és környéke volt. Az idő nagyobb részét a terület Orthoptera-faunisztikai feltárása tette ki. Ezt könnyen kivitelezhattuk gyalogos kirándulások formájában, mivel a szállásunk maga is a vizsgált területen volt.

Néhányan már az előző napokban felkerestük a környék távolabbi élőhelyeit szöcskék és sáskák után kutatva. A program hivatalos része pénteken kezdődött, ekkor az érkezés után bejártuk a közeli Salgóvár és Boszorkány-kő sziklagyepjeit.

Ezután két nemzetközi konferencia beszámolója alkotta a jó hangulatú előadóülést. Bográcsolás, lámpázás és éjszakába nyúló beszélgetés zárta a napot.

Gyűjtőúton a csapat (fotó: Puskás G.)

Este Salgóbánya területén, a faluszéli szedres bozótból került elő a hétvége legizgalmasabb faja, a pienini tarsza (*Isophya pienensis*) **(címlapkép)**. Ez a kárpáti elterjedésű lomhaszöcske Magyarországon eddig csak a zempléni Nagy-Milic környékéről volt ismert.

Szombaton már teljes létszámban jelen voltunk, ekkor három csoportra bomlottunk, és így jártuk be a Medves-fennsíkot és környékét, lefedve annak minél nagyobb területét. Vasárnap rövidebb terepi program zárta a találkozót. A gyűjtött egyenesszárnyú adatokból hamarosan egy faunisztikai cikk is készül.

A találkozón 21 fő vett részt, kutatók, hallgatók és az egyenesszárnyúak iránt érdeklődő nem szakmabeliek vegyesen. Négyen érkeztek Szlovákiából, így ezúttal is nemzetközivé avanzsált a rendezvény (a korábbi találkozóin is rendszeresen részt vett néhány kolléga a környező országokból).

Külön köszönjük a terület természetvé-

Északi málnaszöcske (*Barbitistes constrictus*) nősténye (fotó: Puskás G.)

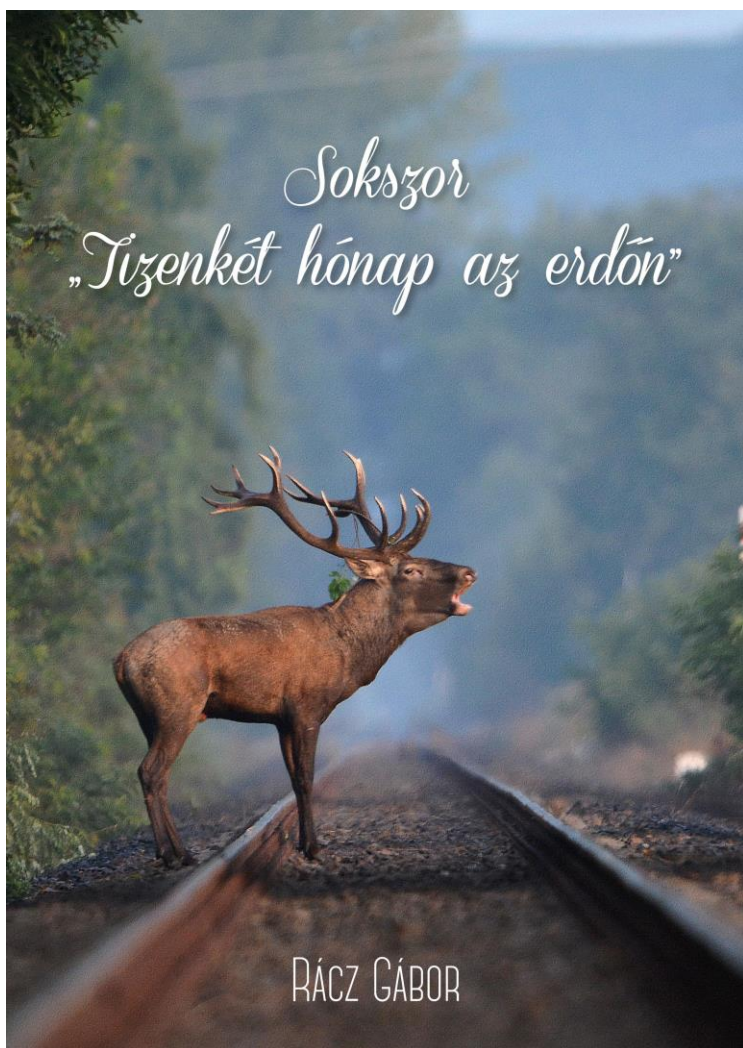

Fűhálózott anyag helyben válogatása (fotó: Puskás G.)

delmi őrének, Lantos Istvánnak a szakavatott segítséget és terepi vezetést, Sulyán Péter Gábornak az ízletes bográcsgulyást, valamint a Bükk Nemzeti Park Igazgatóságának, hogy segítette a találkozó megrendezését.

Puskás Gellért és Szövényi Gergely

Könyvismertetés

Rácz Gábor: Sokszor „Tizenkét hónap az erdőn”. 2019. Dénes Natúr Műhely Bt. Oldalak száma: 184. Kötés: Keménytáblás. ISBN: 9789639783683

A posta hozta a kötetet – meglepetés volt! Rögtön el kezdtem olvasni, és már a „Lepkehálós vadászat” második bekezdésénél, ahol a szerző arról ír, hogy „idestova hatvan esztendeje” látta meg a napvilágot, gyanút fogtam, hogy itt valami nem stimmel. Ugyanis én vagyok 63, Gábor pedig „az apám lehetne”, tehát keresgélni kezdtem a világhálón. Rá is bukkantam a 22 évvel ezelőtti (1997) kötetre, mely ugyanezzel a címmel, de természetesen más címlappal jelent meg. Gondoltam, kiveszem a könyvtárból és összevetem a két könyvet.

Csak hogy ez nem ment olyan könnyen! Mint kiderült, egy szinte fellelhetetlen könyvről van szó, amit aztán Szolnokról, könyvtárközi kölcsönzés keretében szereztek meg a Budai Campus könyvtárosai. Végre a kezemben volt mindkét kötet, össze tudtam őket hasonlítani.

Mondanom sem kell, hogy az idei kiadás (egyébként ebben sem szerepel

évszám!) minden szempontból jobb, szebb, nagyobb és színesebb. A mérete „majdnem” A4-es.

Mindenesetre, aki azon szerencsések közé tartozik, hogy megvan neki az 1997-es kiadvány, „csak” az utolsó három fejezetet kell pluszban elolvasnia, azok hiányoznak az első kiadásból, a többi rész szó szerint megegyezik a régivel.

A mostani kiadás közel 30 százalékkal hosszabb az elsőnél, az első kötetben található 39 fekete-fehér kép 30 százaléka pedig már színesben és nagyobb méretben szerepel. (Az újabb kiadás mérete nagyobb!)

A kötet címe, *Sokszor „Tizenkét hónap az erdőn”*, a méltán népszerű természetfilm sorozatra utal, ami hat évig készült, 1988-ban mutatták be a Magyar Televízióban, és amit a mai napig vetítenek időnként valamelyik adón. De ha valakinek nincs hozzá türelme, hogy ezt kívárja, nem kell mást tennie, minthogy összekösse számítógépét a tévével és máris megnézheti az egész sorozatot a YouTube videómegosztón keresztül.

Minket, rovarászokat leginkább az első fejezet, a „Lepkehálós vadászat” érdekelt, melyben a szerző lepkész múltjával ismerkedhetünk meg. Ez csak 23 oldal, ami valamivel több mint 10 százaléka a kötetnek. Ebben, a személyes élményeken kívül részletes leírást olvashatunk a nagyfoltú bagolylepkéről (*Oxytripia orbiculosa*), valamint a *Melanargia suwarovius*-ról, immár színes képekkel is illusztrálva.

Be kell vallanom, nem vagyok vadászpárti, valahogy beteges dolognak tartom, hogy élvezetből valaki madarakat, nagyemlősöket gyilkoljon (fiatalabb koromban megengedőbb voltam...). És mégis, ahogy olvastam a vadászélményeket, rá kellett jönnöm annak szépségére. Arra, hogy az órákig tartó les során a vadász valósággal egybeolvad az erdővel, megismeri annak lüktetését, életét. Jobb-

ban, mint egy túrázó vagy kocogó, aki csak tranzitnak használja az erdőt, és szerencséje kell legyen, hogy lásson is valamit, hiszen a zajjal, amit okoz, minden élőlényt elriaszt a környezetéből.

Egy laikusnak érdekes lehet még a szakzsargon, valamint a szigorú szabályrendszer, amit egy vadásznak be kell tartania. Ugyancsak rendkívül érdekesek és érdekfeszítők a hosszú külföldi természetfilmezések során megtapasztalt élmények. Milyen jó lenne, ha többen vennék a bátorságot, hogy élményeiket ugyanígy papírra vessék!

Ha pedig elolvastuk a könyvet, kevesen fogjuk tudni megállni, hogy ne nézzük meg ismét a 12 részes sorozatot.

HA

A kötetet 3.500 és 4.500 Ft közötti áron még meg lehet vásárolni az interneten.

<https://bookline.hu/szerzo/racz-gabor/23141?page=1>